

- ג. יש להוכיח מכאן ומעוד מקומות, שכבוד חכם גדול מכבוד מלך ומכהן גדול. ואף על פי שמלך עדיף לענין זה שאם מחל על כבודו אין כבודו מחול, מכל מקום כבוד ת"ח עדיף (ע' שו"ת מהר"ם מינץ פו).
- ד. יש מדייקים שלא אמרו חכם קודם לכהן גדול אלא אם הוא מזרע ישראל, ואפילו ממזר, אבל גר או עבד משוחרר ונתין – לא (תפארת ישראל). ואולם נראה שזה רק לענין להחיותו, אבל לענין חיוב כבוד, מבוואר ביומא (עא): שחכם גר קודם לכהן גדול, וכן כתב הרשב"א בתשובה לענין קריאה בתורה (ע' אמת ליעקב).

דף יג

- כה. א. אלו דברים נמנו בסוגיא כקשים לשכחה וקשים ללימוד, ואלו דברים משיבים את הלימוד ויפים לו? ב. כיצד סדר קימה בפני הנשיא, אב"ד, והחכם? ומהם גיגוני הכבוד שנוהגים בבני החכמים ותלמידיהם?
- א. דברים הקשים לשכחה: האוכל ממה שאכל עכבר; ממה שאכל חתול; האוכל לב בהמה; הרגיל בזיתים; השותה מים של שיורי רחיצה; הרוחץ רגליו זו ע"ג זו. וי"א אף המניח כליו (–בגדיו) תחת מראשותיו. יש אומרים שבדבר מצוה אין לחוש, כגון רחיצת הרגלים בכיור, וכן שימת בגדי כהונה תחת מראשות הכהנים (ע' מרומי שדה).
- הדברים הקשים ללימוד (שהעושה אותם קשה לשמוע): העובר תחת האפסר וכ"ש תחת הגמל עצמו; העובר בין שני גמלים; בין שתי נשים; והאשה העוברת בין שני אנשים; העובר במקום ריח רע של נבלה (כפרש"י); תחת גשר שלא עברו תחתיו מים מ' יום; האוכל פת שלא בושל כל צרכו; האוכל בשר מתוך זוהמא ליסטרון (= כף שבחשין בה את הקדרה, שמעבירין בה את זוהמת התבשיל); השותה מאמת המים העוברת בבית הקברות; המסתכל (הסתכלות יתרה, לא ראייה בעלמא. מרומי שדה) בפני המת. ויש אומרים אף הקורא כתב שע"ג הקבר. (וע' במאירי).
- דברים המשיבים את הלימוד: האוכל פת פחמין (= פת האפויה בגחלים); פחמין עצמן. [יש גורסים: פת חטים; חטים עצמן. להוציא שעורים שקשים ללימוד. ע' עין יעקב; חדושי חת"ס שבת קמ: ומגדים חדשים שם]; ביצה מגולגלת בלא מלח; הרגיל בשמן זית; הרגיל ביין ובשמים; השותה מים של שיורי עיסה. וי"א אף הטובל אצבעו [אחת או שתיים – מחלוקת תנאים] במלח ואוכל.
- ב. כשהנשיא נכנס – כל העם עומדים, ואין יושבים עד שאומר להם: שבו. כשאב"ד נכנס – עושים לו שורה אחת מכאן ואחת מכאן עד שישב במקומו. כשהחכם נכנס – אחד עומד (כשנכנס לתוך ד' אמותיו) ואחד יושב, עד שישב במקומו.
- נקטו האחרונים (ע' יו"ד רמב"י, יח בחדושי רעק"א; פמ"ג או"ח מזו סוס"י קמא) שתלמיד הקם לפני רבו, אין צריך להישאר עומד אלא עד שרבו הגיע למקומו הראוי לו, ואז אפילו נשאר הרב עומד, רשאי התלמיד לישב. וכמו כן מסתבר שאפילו בא חכם [שאינו רבו] לתוך ד' אמותיו ונשאר עומד ומדבר עם אחד בעסקיו – רשאי לשבת (עפ"י מנחת שלמה לג. ולכאורה נראה להוכיח ממש"כ בספר תורת חיים שבועות ל, שגם אם מדבר החכם עם פלוני בעמידה, עדיין אין לישב. וצ"ע).
- בני חכמים ותלמידי החכמים, בזמן שרבים צריכים להם, מפסיעים על ראשי העם. יצא לצורך (והוא אנוס בדבר) – ייכנס וישב במקומו.